

ність тісно взаємопов'язана і взаємообумовлена з законністю в діяльності нотаріальних органів.

Список літератури:

1. Комаров В.В., Котенко В.Д. Нотаріат (нотаріальні дії): Конспекти лекцій. Х., 1992. 2. Юдельсон К.С. Принципы деятельности советского нотариата // Сов. юстиция. 1975. №3. 3. Безусов С. Частный нотариус – не должностное лицо// Рос. юстиция. 1997. №5.

В.М.Тесленко, канд.юрид. наук

ПРАВОСУДДЯ В ШВЕЦІЇ

Будуючи правову державу та вдосконалюючи чинне законодавство України, ми часто звертаємося за досвідом до інших, передових країн світу.

Навчаючись в Університеті середньої Швеції м.Остерзунд (Швеція), автор, на підставі даних Шведського Інституту детально розглянув, що собою представляє правосуддя в Швеції.

Як і в інших західноєвропейських країнах, судова система займає особливе положення. У Швеції відмінність між судами і адміністративними органами менша порівняно з більшістю європейських країн, незважаючи на наявність чіткого розмежування між судами і адміністративними установами.

Розмежування сфер юрисдикції між судовими і адміністративними органами певним чином, викладене в Акті про форму правління. Однак більш докладні приписи в цій сфері слід шукати в законодавчих актах, прийнятих риксдагом. Компетенція судів загальної юрисдикції охоплює сферу цивільного і кримінального права. В той же час суди першої інстанції, окрім своєї основної функції – розгляд цивільних та кримінальних справ, виконують також багато обов'язків адміністративного характеру, пов'язаних зі справами про передачу власності, землекористування, опіку, успадкування тощо. Адміністративні суди займаються рішеннями, прийнятими державними органами влади.

Слід відзначити, що судді, прокурори, старші чини поліції і адвокати проходять одну і ту ж програму при отриманні вищої юридичної освіти. Більш того, більшість випускників юридичних факультетів працюють протягом двох років в одному з судів першої інстанції, з метою набуття досвіду, перш ніж вони отримують призначення на посаду в державній службі або почнуть іншу кар'єру.

У Швеції існує триступенева ієрархія судів загальної юрисдикції: суди першої інстанції, або районні суди (*tingsrätt*), суди другої інстанції, або апеляційні суди (*hovrätt*) та Верховний суд (*Högsta domstolen*).

Суди першої інстанції. Існує до ста районних судів, які значно розрізняються за чисельністю суддів. У дрібних судах – тільки один або два судді з вищою юридичною освітою, тоді як у найбільшому суді першої інстанції – в Стокгольмі – працюють дуже багато суддів. В шведській судовій системі суди першої інстанції відіграють провідну роль. Розгляд всіх кримінальних і цивільних справ починається в суді першої інстанції, незалежно від складності скоєного кримінального злочину чи суми претензій у цивільних справах.

Головний суддя суду першої інстанції носить титул лагман (*lagman*). З ним працюють ще один або декілька суддів, які носять титул родман (*radman*), а також ряд юристів-стажистів, тобто молодих випускників юридичних факультетів, які виконують обов'язки судових клерків.

Розгляд у районних судах Швеції більшості кримінальних справ та деяких справ з галузі сімейного права, відбувається в складі одного судді з вищою юридичною освітою та декількох присяжних засідателів, які носять титул немндеман (*nämndeman*) і беруть участь в основних слуханнях. Присяжні засідателі обираються на трирічний термін місцевими радами уповноважених з числа місцевих громадян, які мають право бути обраними. Більшість засідателів переобирається на наступні строки, оскільки кожний присяжний засідателю зайнятий в суді близько десяти днів на рік, то вони з часом набувають значного досвіду. Розгляд кримінальних справ звичайно відбувається в складі одного судді з вищою юридичною освітою, в якості голови, і трьох або п'яти присяжних засідателів, в залежності від серйозності скоєного злочину.

Участь присяжних засідателів у судових процесах, що відноситься до середньовікових традицій у сільських судах і є важливим елементом демократії в житті шведського суспільства, не можна плутати з журі присяжних в англо-американській і континентальній судових системах. У Швеції присяжні засідателі беруть участь не тільки в винесенні вироку, але і обговорюють з суддею правові питання, наприклад, про міри покарання у кримінальних справах.

Цивільні справи, що розбираються без участі присяжних засідателів, районний суд звичайно розглядає в складі трьох суддів з вищою юридичною освітою, а менш серйозні кримінальні справи – одного такого судді. При розгляді деяких видів справ склад суду підбирається інакше, і в нього можуть входити технічні експерти нарівні з суддями, які мають вищу юридичну освіту. Так відбувається, наприклад, в процесах про конфіскацію майна і про нерухомість.

Рішення районних судів приблизно в 10% випадків оскаржується в судах другої інстанції.

Суди другої інстанції. У Швеції шість судів другої інстанції, найстаріший і найбільший з них – апеляційний суд Свеа (*Svea Hovrätt*) в Стокгольмі, заснований в 1614 р. Скарги на вироки районних судів можуть подаватися в апеляційний суд, де справи розглядаються, як правило, в складі трьох, у деяких випадках чотирьох суддів з вищою юридичною освітою, або в складі трьох суддів з вищою юридичною освітою і двох присяжних засідателів. З простих кримінальних справ, по яких були накладені лише штрафи, та цивільних справах, по яких висувалися незначні вимоги, необхідний спеціальний дозвіл для перегляду справи в апеляційному суді. У деяких справах про конфіскацію майна і нерухомість склад суддів підбирається інакше і повинен включати технічних експертів. Головний суддя апеляційного суду носить титул президента суду другої інстанції (*hovrättspresident*). Більшу частину підготовчої роботи виконують молодші судді-стажисти. З числа молодших суддів апеляційних судів звичайно поповнюється штат секретарів і експертів, які працюють у міністерствах та в офіційних дослідницьких комісіях.

Багатогранну роботу виконує Верховний суд. Апеляції за рішеннями судів другої інстанції можна направляти до Верховного суду. Разом з тим, для розгляду апеляції Верховним судом необхідний особистий дозвіл. В принципі такий дозвіл дається тільки в тих випадках, коли розгляд даної справи в Верховному суді вважається важливим для застосування закону. Таким чином, в цілому до перегляду в Верховному суді приймаються лише справи, які представляють інтерес з точки зору можливих судових прецедентів. За наявності дозволу Верховний суд розглядає справу в складі п'яти суддів. Більшу частину підготовчої роботи в Верховному суді виконують також судді-стажисти.

Цікавим є і судовий процес. Суд виносить своє рішення на основі фактів, встановлених у процесі основного розгляду справи, де заслуховуються всі показання свідків. У цивільних справах основному слуханню передує підготовчий етап, який також відбувається, як правило, в усній формі. У цивільних справах, у випадку згоди сторін, суд може прийняти рішення на підготовчому етапі. У кримінальних справах основному слуханню передує попереднє розслідування, яке проводить державний прокурор. В судах вищих інстанцій рішення, в основному, виносяться також після усного основного розгляду, в той же час для винесення рішення у справах певних категорій вимагається тільки письмовий судовий розгляд. Звичайно вважається, що шведські судові процедури містять достатні гарантії дотримання законності, однак вони також критикувалися за те, що займають занадто багато часу і обходяться надмірно дорого, що особливо стосується незначних за сумою позовів.

Значна увага в суспільстві Швеції відводиться юридичній допомозі. У результаті проведеної декілька років тому реформи, значно розширилися можливості отримання державної юридичної допомоги. Державна юридична допомога означає, що держава бере на себе зобов'язання по оплаті юридичної допомоги і інших витрат, пов'язаних з веденням судових процесів. Одночасно громадянин зобов'язаний сам сплатити частину витрат, які в кожному окремому випадку визначаються в залежності від матеріального стану даної особи. Разом з тим сторона, що програтала в цивільній справі, не може отримати юридичну допомогу для покриття платежів по судових витратах іншій стороні. У кримінальних процесах обвинуваченому, якщо сам він не здатний без чужої допомоги вести свій захист, повинен бути призначений державний захисник. Праця державного захисника оплачується з державних коштів. Якщо обвинувачений визнаний винним у скоєнні злочину, то суд може зобов'язати його відшкодувати видатки по оплаті державного захисника, якщо це буде визнане обґрунтованим з урахуванням особистих обставин та матеріального стану засудженого.

Поруч з судами загальної юрисдикції, в Швеції розгалужена система адміністративних судів. Задачею адміністративних судів можна вважати підтримання належного дотримання законності в адміністративних органах держави – на центральному, регіональному та місцевому рівнях. Розгляд в них набуває форми, яка дуже близька розгляду в судах загальної юрисдикції, однак, на відміну від судів загальної юрисдикції, переважає

розгляд у письмовому вигляді, тоді як усна форма стає все більш звичайною.

Отже, апеляції, що стосуються справ про оподаткування, а також скарги на деякі рішення адміністративних органів і на рішення місцевих органів влади, наприклад, про призначення опіки над неповнолітніми або про направлення алкоголіків до спеціальних установ і таке інше, розбираються адміністративними судами першої інстанції (*länsrätt*). Скарги на рішення цих судів можуть бути направлені в адміністративні суди другої інстанції (*kammarätt*), яких всього чотири в країні. У більшості випадків для перегляду справ в адміністративному суді другої інстанції вимагається спеціальний дозвіл. Адміністративним судом вищої інстанції є Верховний адміністративний суд (*Regeringsrätten*), який як і Верховний суд, в принципі, переглядає тільки ті справи, які представляють зацікавленість з точки зору створення можливих прецедентів.

Титули суддів в адміністративних судах першої інстанції ті ж, що і в районних судах. Більшість справ розглядаються суддею з вищою юридичною освітою і трьома присяжними засідателями. Справи, що надійшли в адміністративні суди другої інстанції, розглядаються, як правило, в складі трьох суддів з вищою юридичною освітою, разом з тим, при розгляді деяких справ, наприклад про опіку неповнолітніх, присяжні засідателі також входять до складу суду. До складу суду в Верховному адміністративному суді входять п'ять суддів.

Державна юридична допомога надається і при розгляді справ адміністративним органом або адміністративним судом. Як уже відзначалося, державна юридична допомога означає, що особа зобов'язана оплатити частину судових витратів, які визначаються в залежності від його можливостей, а вартість участі юриста і таке інше понад цю суму покривається з державних коштів. При розгляді деяких адміністративних справ, що стосуються вжиття заходів проти окремої особи, наприклад, направлення на спеціальне лікування або вислання іноземних громадян за межі країни, юридична допомога може надаватися у вигляді призначення державного захисника, послуги якого надаються безкоштовно для цієї особи.

Значну роль у судовій системі Швеції займає прокуратура. З 1 липня 1996 р. система державного обвинувачення в Швеції складається з 7 округів, кожний з яких очолює прокурор округу. Кожний округ поділений на декілька дільниць, кожна з яких очолюється старшим прокурором. Розслідування кримінальних злочинів відбувається в дільницях. На національному рівні вищою державною посадовою особою, яка несе відповідальність за усіх прокурорів, є Генеральний прокурор (*Riksaklagare*). Державні прокурори зобов'язані розпочинати попереднє розслідування кримінальних справ як тільки з'являються достатні підстави підозрювати особу в скоєнні злочину. Вони ж приймають рішення про порушення судового переслідування чи про відмову від нього. Якщо в справі замішані неповнолітні злочинці, прокурор має право, в певних випадках, не порушувати кримінальну справу і замість цього дозволити місцевому комітету соціального добробуту взяти на себе відповідальність за виправлення молодого людини.

Що стосується адвокатів у Швеції, то їх участь в судовому розгляді не обов'язкова. Однак на практиці в розгляді більшості цивільних справ як представник захисту бере участь адвокат або інша особа, яка має вищу юридичну освіту. У серйозних кримінальних процесах захисника призначає суд. Такий захисник повинен бути членом Колегії адвокатів Швеції – напівофіційної професійної організації, члени якої зобов'язані дотримуватися певних правил. У порівнянні з багатьма іншими країнами, кількість адвокатів в Швеції мала. У зв'язку з реформою юридичної допомоги, про що говорилося вище, в кожному лені (області) були засновані юридичні контори, котрі фінансуються державою. Особа, яка має право на отримання юридичної допомоги, може звернутися або в приватну юридичну фірму, або в державну юридичну контору. Можна також звернутися і до інших практикуючих адвокатів. Винагорода юристу, який надавав юридичну допомогу, виплачується у відповідності з встановленою такою.

Державна юридична допомога може надаватися також у справах, котрі розглядаються не в суді. Важливий елемент системи юридичної допомоги полягає в можливості отримання окремою людиною короткої консультації в приватній юридичній фірмі, чи в державній юридичній конторі за невелику плату, розмір якої залежить від тривалості консультації.

П.М. Тимченко

ЗАКОННЫЙ ИНТЕРЕС КАК ПРЕДМЕТ СУДЕБНОЙ ЗАЩИТЫ

Гражданское процессуальное законодательство относит к ведению судов рассмотрение дел не только по спорам, возникающим из гражданских, семейных, трудовых и кооперативных правоотношений. Закон предусматривает случаи, когда судьи разрешают дела по спорам, возникающим из государственных, административных, финансовых и иных правоотношений.

К ведению судов отнесены также дела особого производства, предмет которых является не разрешение спора о праве, как это имеет место в исковом производстве и производстве по делам, возникающим из административно-правовых отношений, а охраняемый законом интерес.

В ст.2 ГПК сказано, что задачами гражданского судопроизводства являются охрана прав и законных интересов физических, юридических лиц, государства путем всестороннего рассмотрения и разрешения гражданских дел в полном соответствии с действующим законодательством. Таким образом, закон предусматривает два предмета судебной защиты по гражданским делам: права и интересы. Наличие самостоятельного предмета судебной защиты в виде «законного интереса» некоторые ученые объясняют тем, что государство не в состоянии закрепить все интересы в качестве субъективных прав [1]. Вряд ли с этим можно согласиться.

От субъективных законные интересы отличаются тем, что, во-первых, их неизмеримо больше и они намного разнообразнее; во-вторых, им не противостоят прямые юридические обязанности соответствующих лиц (контрагентов), на действия которых можно было бы претендовать, как на предписанные правовыми нормами; в-третьих, они не имеют конкретного перечня, строго фиксированной системы; в-четвертых, у них